

Activerende didactiek: meerwaarde voor leerling en leraar

Door een activerende didactiek stimuleert de leraar de (denk)activiteit van zijn leerlingen. Zowel voor de leerling als voor de leraar brengt activerende didactiek meer plezier in het onderwijs, zo is de overtuiging van René Melisse. Hij beschrijft wat activerende didactiek is en legt uit waarom een effectieve leraar zich deze didactische vaardigheid eigen zou moeten maken.

Onderwijs is er om de wereld te verbeteren. Omdat ik zelf altijd met plezier naar school ben gegaan, valt het mij op dat het leerlingen in vooral het voortgezet onderwijs, vaak ontbreekt aan plezier in school. Dat is verbazingwekkend, omdat ik ervan uitga dat iedereen van nature nieuwsgierig is en graag wil leren. Het hoeft niet altijd 'leuk' te zijn, maar als er gebrek aan plezier is bij leerlingen, maakt dat er werk aan de winkel is voor de leraar.

Waar kinderen nog vrij opgewekt, open en nieuwsgierig van het basisonderwijs komen, gaat dit in het voortgezet onderwijs al snel verloren. Dit heeft volgens mij twee oorzaken. Ten eerste heeft het te maken met de levensfase van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Er spelen op die leeftijd allerlei zaken, zoals de hersenontwikkeling, de veranderende hormoonspiegel en de lichamelijke groei. Dat wil echter nog niet zeggen dat pubers geen interesses meer hebben en dat ze hun natuurlijke aangeboren nieuwsgierigheid hebben verloren.

“Activerende didactiek komt er niet bij, maar het is wél anders.”

Een tweede verklaring is te vinden in de vorm van ons voortgezet onderwijs, die voor de nieuwsgierigheid van leerlingen niet altijd even prikkelend is. Het verschil tussen het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs is opvallend. Omgaan met het (ogenschijnlijke) gebrek aan schoolplezier en nieuwsgierigheid van leerlingen in het voortgezet

onderwijs, vraagt van hun leraren meer pedagogisch-didactische bagage.

Wat is activerende didactiek?

Met activerende didactiek wil ik plezier in het onderwijs terugbrengen – zowel voor de leraar als voor de leerling. Want leerlingen beleven er geen plezier aan als ze passief, onderuitgezakt de dag doorbrengen; dat kost veel energie. Wanneer een leerling actief bezig is, vliegt een schooldag voorbij en beklijven de leeractiviteiten van die dag beter.

Activerende didactiek is een verzamelbegrip voor alle pedagogisch-didactische interventies van een leraar om de (denk)activiteit van zijn leerlingen te stimuleren. Activerende didactiek is gericht op de ordening van het aanbod en op de werkvormen die de leraar gebruikt. Daarmee stimuleert hij de hersenen van zijn leerlingen, zodat leerlingen actief worden.

Mijn visie op didactiek sluit aan bij het constructivisme, een leeropvatting die door Vygotsky is geïntroduceerd. Hij gaat uit van de zone van naaste ontwikkeling. Dat houdt in dat de leraar de leerling net altijd een stap voor is en voortdurend kijkt naar de volgende stap die voor de leerling nog een uitdaging is. Het uitgangspunt is dat je kennis niet als 'hapklare brokken' tot je kunt nemen, maar dat je onder invloed van ervaringen zelf kennis construeert. Dat betekent dat we niet een kenniscanon doorlopen in een vaste volgorde van A naar Z, maar dat we ons onderwijs afstemmen op de beleevingswereld en de al aanwezige kennis van kinderen. Dat

is een belangrijke manier om leerlingen in het voortgezet onderwijs te blijven motiveren. Dat betekent niet dat leerlingen alleen 'leuke' dingen doen (zoals het bekende werkstuk over mijn konijn). Het gaat erom dat leraren de stof op een boeiende wijze, interessant en relevant, aanbieden en dat ze leerlingen bij de inhoud betrekken.

Dat kan door:

- vanuit reële problemen te werken;
- cognitieve conflicten op te roepen, bijvoorbeeld door tegenstrijdige kennis aan te bieden;
- spel als werkvorm te gebruiken;
- onderwerpen te kiezen die aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen.

Activerende didactiek zegt niet zo veel over de inhoud, maar zegt vooral iets over de wijze waarop de leraar inhouden aanbiedt. Basis is wel dat de leraar enthousiast is over zijn vak. Iemand die enthousiasme uitstraalt, maakt anderen ook makkelijker enthousiast.

Belangrijke instrumenten voor activerende didactiek zijn:

- verschillende soorten vragen stellen, zoals denkvragen, open vragen en als ... dan vragen;
- voorkennis activeren;
- leerlingen opdrachten geven;
- de relevantie van een opdracht aangeven (voor het dagelijks leven). Pubers kijken vooral naar de winst op korte termijn en zijn niet zo te motiveren met wat het hen op lange termijn oplevert.

Het voordeel van activerende didactiek is tweeledig. De leerlingen raken meer gemotiveerd voor het onderwijs en kunnen als gevolg daarvan betere leerresultaten behalen. Voor de leraren vermindert het de werkdruk. Hoewel zij misschien dieper en harder moeten nadenken over de opdrachten, verdwijnt het gevoel dat ze ieder lesuur weer aan een dood paard staan te trekken. De leraar hoeft niet alles zelf te doen.

Wat is een goede leraar?

Activerende didactiek is eigenlijk niet veel anders dan goed onderwijs. Een goede leraar heeft de volgende kenmerken of competenties.

Een goede leraar:

- stelt eisen aan de leerling;
- heeft hoge verwachtingen van leerlingen en geeft dat ook aan;
- heeft een ruim didactisch repertoire;
- kan boeien en motiveren door zelf enthousiast te zijn;
- heeft een zekere empathie voor en kan zich inleven in de leefwereld van jongeren.

Dit laatste betekent niet dat de leraar als vrienden met zijn leerlingen omgaat. Hij moet een zekere professionele distantie houden, om ook eisen te kunnen stellen aan leerlingen. Leerlingen vinden het over het algemeen fijn als een leraar duidelijk is en aangeeft wat hij van hen verwacht. Als een leraar zijn verwachtingen afzwakt, zakt de inzet van de leerling ook in elkaar.

Een goede leraar is ook een effectieve leraar. Dat betekent dat de leraar zelf doelen stelt en erop gericht is deze te behalen. Als hij de doelen niet haalt, denkt hij na over de redenen en verklaringen en stelt hij zijn onderwijs bij. Leraren kunnen de doelen realiseren door een goed pedagogisch-didactisch repertoire in te zetten.

Als we op scholen aan de slag gaan met activerende didactiek, is de reactie van leraren vaak: "Dat weet ik al." Het weten is de eerste stap, maar het daadwerkelijk toepassen en daarin consequent zijn, dat is de kunst. Veel leraren weten het inderdaad wel, in hun achterhoofd smeult het, maar zij hebben vaak praktische gewoonten, die de toepassing in de weg staan. Ik vraag hen dan ook iedere keer: "Als ik in de les kom kijken, hoe zie ik dan dat jij het weet en activerende didactiek toepast?"

Samen met het team

Als gevolg van het leerstofjaarklassensysteem staat de leraar er vaak alleen voor. In de teamkamer is er vaak sprake van een rangorde: iedereen weet bij wie het misgaat in de les, maar het is een onuitgesproken code dat we het daar niet over hebben. Het zou echter beter zijn als we daar juist wel over zouden praten. Elkaar feedback geven en ondersteunen is constructief en is heel belangrijk voor de resultaten

van de school. Ook in activerende didactiek moet je elkaar willen steunen. Als de ene leraar op een vertrouwde manier blijft lesgeven en twee andere leraren proberen wat anders, dan kan er spanning ontstaan; voor de leraren, maar ook voor de leerlingen. Het is daarom belangrijk om samen op te trekken.

Ook de schoolleiding speelt daarin een belangrijke rol: faciliteren, stimuleren en ruggensteun geven zijn voorwaarden. Vaak geven docenten aan dat 'het er weer bij moet', maar daar is in dit geval geen sprake van; activerende didactiek komt er niet bij,

“We maken de leerling passief door de leerstof over hen uit te storten.”

maar het is wel anders.

Als leraren samen met het team werken aan een leergemeenschap, waarin je leert van elkaar en je op gezette tijden blootgeeft in het delen van je ervaringen, dan levert dat de school véél en véél meer op. Het toepassen van activerende didactiek leer je niet in een eenmalige cursus. Het vraagt om permanente ontwikkeling, zowel persoonlijk als in het team. Wees dan ook niet bang om het onderwerp na twee of drie jaar weer te agenderen, en voorkom dat je (om modern te zijn) weer een nieuw (hip) onderwerp bij de kop pakt. Schoolontwikkeling is ook de diepte ingaan. Daarmee wordt het onderwijs uiteindelijk beter.

Soms wordt gesuggereerd dat de leerlingen heel moe zouden worden als alle leraren activerende didactiek zouden toepassen. Maar als je het goed doet, worden leerlingen daar niet moe van; ze worden actief betrokken en daardoor gaat de tijd juist sneller.

Training activerende didactiek

In trainingen activerende didactiek blijkt vaak dat er duidelijke aanleidingen zijn om te kiezen voor activerende didactiek:

- Leerlingen zijn niet aan het lezen te krijgen.
- Er is sprake van een algemene passiviteit in de les.

- Leerlingen maken het huiswerk niet.
- Leerlingen nemen hun spullen niet mee.

In de training gaan deelnemers in op het stellen van vragen, de invloed van de leerlingen op de les, of het betrekken van leerlingen bij de les door hen verantwoordelijk te maken.

Ik denk dat we de leerling passief maken door de stof over hen uit te storten. Misschien is dat een karikatuur, want er zijn genoeg leraren die proberen om het anders aan te pakken. Maar het is wel een beeld dat regelmatig terugkomt.

Toch zijn er ook momenten dat ik blij word van de sprongen die leraren in een training maken. Zo zie ik vaak dat leraren zichzelf aanvankelijk buiten spel zetten. Zij wijten hun misnoegen aan iedereen: de ouders, de leerling, de schoolleiding, het ministerie... en leunen zo zelf in feite achterover. Wanneer het een docent lukt om zich te richten op zijn eigen mogelijkheden binnen de gegeven situatie, is een belangrijke stap gezet. Door vanuit de eigen verantwoordelijkheid oplossingen te zoeken met activerende didactiek herwint de leraar zijn autonomie. Het heeft geen zin om energie te verspillen aan zaken waar je toch geen invloed op hebt.

Ook word ik blij als ik zie dat leraren durven te experimenteren, iets uit durven proberen. Experimenteren is het loslaten van zekerheden en daarmee creëer je voor jezelf een onveilige situatie. Je moet altijd door onveiligheid heen om nieuwe veiligheid te vinden. Natuurlijk ben ik blij als de leraren enthousiast terugkomen als ze een nieuwe werkvorm hebben geprobeerd. Maar ook als het niet helemaal uitpakte zoals ze hoopten, is dat een goede aanleiding voor reflectie. Als docenten enthousiast zijn, worden de leerlingen dat ook.

De motivatie in het onderwijs is een complex probleem, dat samenhangt met veel verschillende factoren. Activerende didactiek kan een deel van dat probleem oplossen, maar niet alles. Zo realistisch ben ik ook wel weer.

René Melisse is adviseur en trainer bij Sardes